

Magdalena Kamińska

Instytut Kulturoznawstwa
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

„Pozdrawiam Fanki i Sułtanki”. Internetowe praktyki polskiego fandomu serialu *Wspaniałe stulecie*

Kostiumowy turecki serial *Wspaniałe stulecie* (2011-2014, reż. Yağmur Taylan i Durul Taylan), prezentowany premierowo w paśmie dziennym (o godzinie 15:50) na kanale TVP1 od 6 października 2014 do 12 kwietnia 2016 roku, stał się w Polsce przebojem, jakiego nie było od dawna, budząc skojarzenia z o 30 lat wcześniejszym, późnopeerelowskim fenomenem *Niewolnicy Isaury*¹. Przypomnijmy, że serial ten, powstały w Brazylii w 1975 roku, był adaptacją klasycznej abolicjonistycznej powieści Bernardo Guimarãesa (*A Escrava Isaura*)². W Polsce owa innowacyjna podówczas produkcja – zarówno ze względu na kraj pochodzenia oraz prezentowane realia, jak i nieznaną u nas wtedy format telenoweli – wyemitowana została na przełomie 1984 i 1985 roku w skróconej wersji eksportowej (15 godzinnych odcinków) i szybko stała się obiektem krytyki publicystów, ale też masowego uwielbienia widzów. Niezapomniana *Isaura* nadal pozostaje najpopularniejszym programem w historii polskiej telewizji – oglądalność odcinka

¹ Z komentarzy na forach (we wszystkich podanych przykładach zachowano pisownię oryginalną): *-SzEm*: „[P]rzychyłam się do opinii, iż to turecka *Niewolnica Isaura*” (<http://rebelya.pl/forum/watek/77712/>), *-mania*: „[T]akie głupoty jak w *Niewolnicy Isaurze* kiedyś” (<http://www.telemagazyn.pl/artykuly/wspaniale-stulecie-hurrem-chce-zabic-dziecko-nazenin-i-sultana-47047.html>), *-jarjarb*: „Jakie «stulecie», taka Isaura i Leoncio! ;)”, (<http://wyborcza.pl/duzyformat/1,149483,19279545,wspaniale-stulecie-szal-na-turecki-serial.html> [dostęp: 25.01.2019]).

² Notabene pierwszym z wielu. W 2004 powstał jego remake, również wyreżyserowany przez Heralda Rossana (Araújo, 2012, s. 122-123).

w trakcie premierowej emisji wynosiła średnio 81% (Wajda, 2014). Telewizja Polska, zachęcona jej sukcesem, zakupiła kolejne serie produkcji brazylijskiej – *W rytmie disco* (1978-1979, emisja polska 1987-1988) i *W kamiennym kręgu* (1981, emisja polska 1988-1989), zapoczątkowując w ten sposób długotrwały import tak zwanych potocznie „brazyliian”, a w rzeczywistości telenowel latynoskich, których popularność przetrwała przełom ustrojowy. Takie tytuły jak *Esmeralda* (1997), *Zbuntowany anioł* (1998-1999), *Maria z przedmieścia* (1995-1996) czy *Serce Clarity* (1996-1997) wywołują do dziś nostalgiczną łezkę w oku widzów pamiętających lata dziewięćdziesiąte³.

Skojarzenia *Niewolnicy Isaury ze Wspaniałym stuleciem*⁴ wynikać mogą nie tylko z melodramatycznej fabuły obu seriali, kostiumowego charakteru, popularności czy zaserwowania ich polskim widzom w skróconych wersjach eksportowych znacznie różniących się od tekstu wyjściowego. Przede wszystkim obydwie produkcje pochodziły z krajów stosunkowo mało znanych i uważanych za peryferyjne. W związku z tym ich akcja toczyła się w egzotycznych dla krajowej publiczności realiach, a mimo to – lub może właśnie dlatego – odniosły nieoczekiwany sukces na całym świecie⁵. *Ws* obejrzało dotychczas ponad 200 mln widzów w 54 krajach. W Polsce jego najchętniej oglądany odcinek wyemitowany 9 listopada 2015 roku obejrzało 2,61 mln widzów, a średnia oglądalność serialu przekraczała 2 mln (Kurdupski, 2015). Dla porównania w przypadku sztańdrowej produkcji współczesnego serialu jakościowego – kultowej *Gry o tron* (Zob. Wheatley, 2015, s. 61) (z którą *Ws* również budzi pewne skojarzenia, o czym opowiem w dalszej części tekstu) – ostatni odcinek szóstego sezonu (ocenionego jako bardzo dobry) zgromadził w Polsce tylko 110 tysięcy widzów. Gdy zaś zsumować światową oglądalność szóstego sezonu *Gry o tron* ze wszystkich platform, jego łączna światowa widownia wyniosła zaledwie 23,30 mln widzów, przy czym należy podkreślić, że znacząco wyższa niż w telewizji była jego oglądalność w internecie, w tym także w sieciach P2P (w ciągu 24 godzin od premiery szósty

³ Tak widzowie wspominają *Esmeraldę*: *-binkusi*: „Świetny był jeden z nielicznych który mnie bardzo wciągnął jeśli chodzi o te wszystkie telenowelasy”; *-gemka7*: „Rewelacyjny serial, chyba troche niedoceniany. Telenowela, na ktora sie czekalo. Pewnie, ze sie ciagnela w nieskonczonosc, ale dialogi byly wspaniale. Moja ulubiona „perelka”: juz nie pamietam kto to byl [...] przyszedl do Juany (ktora akurat wtedy nie mowila) i szukal Esmeraldy (wtedy slepej), ale nie bylo jej w domu. Powiedzial wtedy cos takiego: Powiedz Esmeraldzie jak wroci, zeby do mnie zajrzala;); *-ginger88*: „U mnie w domu byl to trzeci w historii serial przy którym przed telewizorem zasiadala cala rodzina :) pierwszym byla *Niewolnica Isaura*, potem *Dynastia*... no i trzecim i jak do tej pory ostatnim *Esmeralda* :)” (<http://www.filmweb.pl/serial/Esmeralda-1997-103909/discussion/super+film,1406262> [dostęp: 25.01.2019]).

⁴ W dalszej części tekstu na oznaczenie tego serialu będę posługiwać się skrótem *Ws*.

⁵ Dopiero po sukcesie *Ws* światowa opinia publiczna przyjęła do wiadomości fakt, że Turcja jest po USA największym światowym eksporterem seriali (Kaplan, 2016; *Turkey World's Second Highest TV Series Exporter After US*, 2014).

sezon został ściągnięty 1,5 miliona razy) (ps/mk, 2016). Jeśli chodzi o polską oglądalność tureckiej produkcji, badań internetowego odbioru serialu dotychczas nie przeprowadzono, co prawdopodobnie znacznie zaniża szacowaną liczbę jego widzów. Na facebookowych grupach, blogach i forach fanowskich można bowiem obserwować ogromne zainteresowanie tym właśnie kanałem odbioru. Polscy fani, określający się niekiedy wdzięcznym mianem „Stuleciaków”, chętnie uzupełniają w ten sposób przeoczone odcinki, zapoznają się z tymi, których nie wyświetlono jeszcze w telewizji, a także z dłuższą, oryginalną wersją serialu – choćby po to, aby śledzić rozwiązanie wątków „uciętych” na potrzeby mocno skróconej wersji eksportowej⁶. W ten sposób zaczynają brać aktywny udział w internetowych praktykach fanowskich, w tym również w działalności sceny fansubowej (opartej na tłumaczeniu przez fanów napisów w obcym języku). Do tego tematu powrócę w dalszej części tekstu.

Ponieważ inauguracji serialu nie towarzyszyły praktycznie żadne działania promocyjne, widzowie nie od razu zwrócili na niego uwagę, lecz z każdym kolejnym odcinkiem oglądalność rosła (mk, 2015). Kiedy stało się już jasne, że produkcja będzie przebojem (Kruszewska, 2014), jeszcze w trakcie wyświetlania pierwszego sezonu rozpoczęto emisję powtórek, co pozwoliło spóźnionym widzom na uzupełnienie obrazu całości fabuły. Na fali sukcesu, bezpośrednio po zakończeniu emisji (od 13 do 22 kwietnia 2016), TVP1 wyemitowała ośmiuodcinkowy serial dokumentalny *Wspaniałe stulecie: Tajemniczy świat – making-of* urozmaïcony licznymi anegdotami, wypowiedziami twórców i zabawnymi zakulisowymi nagraniami. Zaś już 25 kwietnia 2016 rozpoczęła emisję *spin-offu* i sequela zarazem, na potrzeby którego wykorzystano ponownie scenografię i kostiumy stworzone podczas realizacji *Ws*⁷. *Wspaniałe stulecie: Sułtanka Kösem* opowiada o perypetiach jednej z następczyń *Hürrem* (główniej bohaterki *Ws*) – tytułowej Kösem, władczyni jeszcze gorzej zapamiętanej przez Turków, której losy były nawet bardziej dramatyczne.

Warto zauważyć, że TVP początkowo planowała wakacyjną przerwę w emisji *Kösem* (zamiast premierowych odcinków proponując kolejne powtórki *Ws*), zmieniła jednak zdanie bez podania przyczyny – serial nieoczekiwanie powrócił na antenę 16 czerwca 2016, choć ze zmienioną godziną nadawania (18:35) (*Wspaniałe*

⁶ Na przykład: *-ankaa43*: „Myślę że wiele osób to zainteresuje. Gdzie można oglądnąć serial online z napisami bądź z lektorem? Sama oglądam od niedawna w TVP a chciałabym oglądnąć pierwsze odcinki”, *-Eemilek7*: „[M]am pytanie czy są to odcinki takie jak na TVP1 ponieważ chodzi mi o obejrzenie serialu nie obcinanego /skracanego/ przez nasz wspaniały monopol telewizyjny? Proszę o odpowiedź” (<http://www.filmweb.pl/serial/Wspania%C5%82e+stulecie-2011-645872/discussion/Gdzie+ogl%C4%85da%C4%87,2566840> [dostęp: 25.01.2019]).

⁷ Stało się to zresztą podstawą zabaw fanów na fanpage'ach („zgadnij, która sułtanka nosiła tę sukienkę/ diadem/ kolczyki we wcześniejszym serialu?”).

stulecie: *Sultanka Kösem jednak w wakacje! Fani przekonali TVP*, 2016). Co ciekawe, fakt ten powszechnie interpretowano w kategoriach politycznych. Otóż 8 stycznia 2016, w konsekwencji wygranych przez Prawo i Sprawiedliwość wyborów parlamentarnych, prezesem zarządu Telewizji Polskiej SA został z nadania partii Jacek Kurski, który przemodelował funkcjonowanie TVP na tyle radykalnie, że zaczęła ona gwałtownie tracić widzów (proces ten w największym stopniu dotknął *Wiadomości*) (Kurdupski, 2016). Jedynym wyjątkiem okazały się tureckie serialowe przeboje. Zgodnie z krążącymi w internecie plotkami godziny emisji *Sultanki Kösem* przesunięto w taki sposób, aby główny program newsowy TVP rozpoczął się niezwłocznie po zakończeniu serialu⁸. Sequel został jednak oceniony przez fanów jako mniej interesujący. Losy bohaterki śledziło zaledwie 1,25 mln widzów, czyli o 1,05 mln mniej niż *Ws*, a oglądalność spadła szczególnie po 4 maja 2016, kiedy to serial przestał być emitowany o godzinie 15:50 (Ib, 2016).

Podobnie jak w przypadku *Isaury*, po gigantycznym sukcesie *Ws* do Polski szybko sprowadzone zostały kolejne tureckie seriale – dopiero czas pokaże, czy na dłuższą metę powtórzą popularność kultowych „brazylijan”. Są to między innymi *Tysiąc i jedna noc*, *Rozdarte serca*, *Sezon na miłość*, *Kontrakt na miłość*, *Tylko z tobą*, kostiumowe *Imperium miłości* czy współczesny, chwalony za progresywizm obyczajowy *Grzech Fatmagül* (Szumer, 2016). Należą one do różnych gatunków, aczkolwiek przeważa w nich komponent melodramatyczny: wątek romansowy jest głównym albo jednym z ważniejszych elementów fabuły, a w narracji dominuje perspektywa bohaterek kobiecych. Z tego powodu u wielu polskich widzów „tureckie seriale” – podobnie jak wcześniej „seriale brazylijskie” – budzą seksistowskie (jak również rasistowskie, o czym szerzej w dalszej części tekstu) resentymenty⁹, jednoznacznie kojarząc się z „kobiecością” utożsamianą z sentymentalizmem, na-

⁸ Na forach zaroilo się wówczas od zgrzyliwych komentarzy na ten temat: „Nawet stulecie najwspanialsze z najwspanialszych nie pomoże na takiego gniota jakim jest tvp od 1 stycznia 2016. I choćby przyszło 1000 atletów i każdy zjadłby 100 kotletów i Kurski nie wiem jak się wyteżał to nic nie pomoże bo to takie dno dna i tysiąc metrów mułu”, „Nawet *Game of Thrones* i wskreszenie Ryśka z klanu by im nie pomogło”, „Niech Kurski założy sobie na łeb jakiś abażur i udaje Sulejmana. To dopiero zwiększy oglądalność” (*TVP1 przesuwa emisję kontynuacji „Wspaniałego stulecia” - Flesz filmowy*, 2016).

⁹ *-Kubus Wirus*: „Jeżeli jakiś facet ogląda ten film to jest to głąb kabuściany, bałwan z czerwoną marchewką między nogami, beznadziejny przypadek zdebilenia, bezguścia. Każdy typ poniżej 75 lat gapiący się w ten gniot jest tępawym błaznem niezastugujactym na miano wieszaka od jakichkolwiek koleson, czy wyswiechtanych portek. A jeżeli swoim babom nad ktorymi Bóg powierzył mu piecze, pod własnym dachem pozwala oglądać te porno obyczajowo-kulturowo-mentalne to jest frajerem, bo naprawde wiecej będzie miał z nich pozytku gdy sprzeda, swoja żonę, matkę i córki obleśym rodzimym alfonsom, czy też napalonym, nadzianym szejkom - żadan różnica. To wstyd dla nas wszystkich, że godzimy się by coś takiego w Polsce mogło ukazać się wogóle, a to, że oglądają to dzieci wczesnym popołudniem, świadczy o całkowitym sparszywieniu płci samczej w tym naszym nieszczęśliwym kraju” (<http://rebelya.pl/post/9134/moda-na-imperium-osmanskie-o-fenomenie-wspaniaie> [dostęp: 31.07.2016]).

iwnością i kiczem¹⁰. Antyfani drwią w internecie z *Ws*, formułując te same dobrze znane zarzuty, jakie ongiś wysuwano wobec *Niewolnicy Isaury*, a także innych „kobiczych” tekstów telewizyjnych, szczególnie telenowel oraz oper mydlanych (Sikorska, 2018, s. 154-161, 163, 201-228). Celnie streszcza je wypowiedź użytkownika kryjącego się pod pseudonimem *-aldona*: „To jest serial dla imbecyli i gospodyń domowych” (Film.onet.pl). Internauta *-Korgan* zaś dodaje: „Szmira dla debili. Tak jak *Klan*, *M jak miłość* i inne podobne” (Film.onet.pl).

Oprócz określonej płci i kwalifikacji intelektualnych fanom *Ws* przypisywany jest też konkretny (zaawansowany) wiek i (niski) status społeczny. Na humorystycznym agregacie Kwejk pojawiło się zdjęcie aktora Halita Ergenç’a uwodzicielsko zadumanego i ucharakteryzowanego na głównego bohatera serialu z podpisem „Twoja babcia/ nie może mi się oprzeć”, a także mem głoszący zuchwale: „*Wspaniałe stulecie!* To taka *Gra o tron* dla ubogich”. Zaś portal Wykop.pl, w nawiązaniu do rodzimego „etosu stulejarza”, żartował z serialu „*Wspaniałe stulecie*” i jego głównego bohatera – „Stulejmana *Wspaniałego*”, paradoksalnie raportując równocześnie, iż całe rodziny użytkowników zostały „zarażone” *Ws* – podczas rodzinnych spotkań rozmawiają głównie na jego temat i podporządkowują swój rozkład dnia jego miejscu w ramówce¹¹. Warto przy tym zauważyć, że w miarę emisji kolejnych odcinków turecki hit najwyraźniej uwiódł także wielu swoich wrogów. Początkowe szyderstwo z wielbicieli zaczęło stopniowo – ku zaskoczeniu samych wykopowiczów – ewoluować w fanizm, a przynajmniej „wizostwo”, czego dowodzi następująca wypowiedź ewidentnie zdumionego użytkownika *-extralion*: „Ja pierdolę, wszedłem w ten tag, żeby poczytać bekę, ew. wkurwienie na ten zjebany serial, a znalazłem tu jego fanów xDDD” (Wykop.pl). Wykopowicz *-NieznanýAleAmbitny* zaś najwyraźniej etap zdziwienia własnym zachowaniem ma już za sobą: „Tez pacze przy obiedzie. Najpierw żona oglądała <<misiu super serial, pacz!>> No i wciągl...” (Wykop.pl).

Główny wątek inkryminowanej produkcji wyznacza długoletni, skomplikowany i burzliwy miłosny związek dwojga głównych bohaterów, będących skądi-

¹⁰ *-filmoznawca*: „Pod każdym względem bardzo zły film. Dno kompletne, straszliwy kicz, szkoda czasu na jego oglądanie”; *-Ernest*: „Denne gnioty zapychające czas antenowy” (<http://film.wp.pl/idGallery,15768,idPhoto,417435,title,Wspaniale-stulecie-fenomen-w-polskiej-telewizji-ktory-podbil-serca-widzow,galeria.html?ticaid=117606> [dostęp: 25.01.2019]).

¹¹ *-Kicker-007*: „U was w domu też ktoś ogląda ten serial przypominający mode na sukces?? Chodzi mi o *Wspaniałe stulecie*. Bo u mnie prawie wszystkie kobitki w rodzinie to oglądają zaczynając od mamuski kończąc na babci ;D”, *-xda_*: „Porównanie do mody na sukces jest trochę nieadekwatne bo to jednak serial historyczny albo pseudohistoryczny. No i ogólna jakoś jest lepsza xD Nie pytaj skąd o tym wiem”, *-krolikbartek*: „Mamuska sobie w necie już zaczęła oglądać, mówi że wszystkie koleżanki z pracy też oglądają;d”, *-gangsteris*: „Jak moja mamele ogląda *Stulejmana* to możesz do niej mówić a i tak nic nie usłyszysz, wciągnął ją totalnie” (<http://www.wykop.pl/wpis/11452588/u-was-w-domu-tez-ktos-oglada-ten-serial-przypomina/> [dostęp: 25.01.2019]).

nąd autentycznymi postaciami historycznymi. Chodzi tu o wybitnego osmańskiego sułtana Sulejmana (1494-1566), nazywanego na Zachodzie Wspaniałym, zaś w Turcji Prawodawcą (Kanuni), i jego najpierw niewolnicę, następnie nałożnicę, a w końcu ślubną małżonkę Hürrem (prawdopodobnie prawosławną Rusinkę urodzoną – i za tą hipotezą podążyli scenarzyści serialu – około roku 1505 jako poddana króla polskiego, porwaną w młodym wieku podczas napadu tatarskiego i dostarczoną do sułtańskiego haremu¹²). W swoim fabularnym rdzeniu jest to zatem klasyczna opowieść o Kopciuszku w orientalnym wariacie „od niewolnicy do sułtanki”. Poza głównym wątkiem romansowym serial prezentuje skomplikowane intrygi polityczno-rodzinne, siłą rzeczy szczególnie rozbudowane w systemie poligamicznym. Ich źródłem jest przede wszystkim niezliczona ilość konkurencyjnych sułtanek – sióstr, nałożnic, matek i córek władcy¹³, a ich obecność na dworze dostarcza scenarzystom wielu możliwości wprowadzania fabularnych komplikacji. Merytokratyczny system władzy panujący w państwie osmańskim stanowi kolejny pretekst do wprowadzania licznych drugo- i trzecioplanowych postaci, głównie poprzez sprowadzanie do stolicy prowincjonalnych bejów i paszów, a także napełnianie haremu dziesiątkami służących, eunuchów i nałożnic, których chciwość, zazdrość i ambicja popychają do spisków i mordów. W ten sposób fakty historyczne zostają wykorzystane do ekstremalnego rozbudowania struktur przedstawionej w serialu rodziny, a tym samym uwiarygodniają najbardziej nawet nieprawdopodobne intrygi; z takich strategii wielokrotnie żartowano w kontekście osadzonych w innych realiach zachodnich sag. Poziom absurdu osiągniany przez te ostatnie stał się wręcz legendarny za sprawą *Dynastii* i *Mody na sukces* (co popularny demotywator podsumowuje następująco: „Hej, jestem Ridź/ Syn, ojciec i brat mojej matki”), scenarzyści są bowiem zmuszeni do wykonywania iście karkołomnych „skoków przez rekina”, chcąc wymusić odpowiednią ilość rodzinnych komplikacji warunkujących rozwój akcji w *open-ended series* o charakterze sagi rodzinnej.

Poligamiczność rodzinnych relacji jest głównym wątkiem fabularnym, a twórcy jedynie napomykają lub w ogóle ignorują inne – poza haremowymi – zajęcia skądinąd niezwykle aktywnego sułtana, co zresztą w kraju rodzimym oraz innych państwach muzułmańskich było głównym zarzutem; z krytyką pospieszył nawet ówczesny premier, a obecny prezydent Turcji, Recep Tayyip Erdoğan (Carney, 2014, s. 2). *Ws* na pierwszy rzut oka może się zatem wydawać klasyczną operą

¹² Na Zachodzie zarówno w czasach współczesnych, jak i przez wiele wieków później określano ją najczęściej wyrażającym jej przypuszczalne pochodzenie przydomkiem Roksolana (Roxelana, Roxelana; łac. Rusinka).

¹³ *-Faworytka Bajazydka Gosia* ;-): „Ile jeszcze sióstr wymyślą twórcy serialu?” (<http://www.telemagazyn.pl/artykuly/wspaniale-stulecie-hurrem-chce-zabic-dziecko-nazenin-i-sultana-47047.html> [dostęp: 25.01.2019]).

mydlaną o charakterze rodzinnej sagi, po której można się spodziewać narracyjnej struktury otwartej. Produkcje tego rodzaju w Polsce potocznie nazywane są „tasiemcami” i równie chętnie oglądane, co otwarcie deprecjonowane. Traktuje się je wciąż jako *guilty pleasure*¹⁴, w związku z czym ukrywana się sympatię do nich – w ciągu ostatnich trzech dekad fandomy „tasiemców” najczęściej nie wypowiadały się publicznie. Sytuację tę zmieniło dopiero umasowienie internetu¹⁵.

Trzeba jednak zwrócić uwagę, że w odróżnieniu od klasycznych „tasiemców” turecki przebój jest tekstem zamkniętym i to w sposób wyjątkowo mocny skuteczny – los ukazanych w nim postaci historycznych jest z góry przesądzony. Widz jest w stanie w każdej chwili poznać punkt docelowy fabuły, o ile zresztą nie znał go już przed emisją, ponieważ postać Roksolany-*Hürrem* – domniemanej Polki, która „zrobiła zawrotną karierę za granicą” – jest w rodzimym piśmiennictwie popularnohistorycznym popularna (Zob. Węglowski, 2018). Scenarzyści serialu nie wprowadzili doń zbyt wielu odstępstw od znanych faktów, co sprawia, że przynajmniej niektórzy widzowie mogą uznać *Ws* nieomal za serial *non-fiction*¹⁶. Trudno zatem o spoilery, jak w przypadku czysto fabularnej opowieści. Wydaje się nawet, że mamy tutaj do czynienia z tendencją przeciwną. Fani *Ws* już w trakcie emisji z zacięciem zgłębiali w internecie „prawdziwą historię *Hürrem*” i poszukiwali informacji pozwalających oddzielać fikcję od fantazji. Na forach, blogach i fanpage’ach poświęconych serialowi zbudowana została w ten sposób Jenkinsowska wspólnota wiedzy, niekiedy nawet wykraczająca poza jej granice, ponieważ fanowskie spekulacje odwołują się nie tylko do samego tekstu czy działań producenckich, ale również do historycznego kontekstu produkcji, angażując nawet poważne prace naukowe. Wiedza ta była doraźnie wykorzystywana do antycypacji wydarzeń w serialu (na przykład pozwalała oczekiwać choroby i śmierci *Hürrem* czy zabójstw Ibrahima i Mustafy), ale wielu widzów deklaruje, że zapoznanie się z nią wzbudzało w nich szersze i trwalsze zainteresowanie tekstami popular-

¹⁴ *-gfadsfdsg*: „Wszystkie te brazylijskie, wenezuelskie a także amerykańskie a nawet te polskie telenowele i opery mydlane, te seriale komediowe są głupie”, *-Chrupek*: „Ale odkrycie” (http://f.kafeteria.pl/temat/f1/seriele-sa-glupie-p_4907622 [dostęp: 25.01.2019]).

¹⁵ Zob. na przykład wątek autobiograficzny opisujący pierwsze zetknięcie się fanów z formatem telenoweli: Telenowele.forum.pl (<http://www.telenowele.fora.pl/forum-telenowel,1/moja-przygodaz-telenowelami,18269.html> [dostęp: 25.01.2019]).

¹⁶ Warto zwrócić uwagę na liczący sobie aż 20 stron wątek na forum Filmwebu zatytułowany *Prawda a fikcja w serialu Wspaniałe stulecie* (*-filmona81*: „Zakładam temat, w którym spróbujemy wyłapać elementy prawdziwej fikcji w serialu *Wspaniałe stulecie*. Proponuję aby na początku wspólnej analizie (jako to mówią w jednościsła) poddać: postaci, wydarzenia, sytuacje i prawa:) Zapraszam do dyskusji, mile widziane źródła historyczne :)”) (<http://www.filmweb.pl/serial/Wspania%C5%82e+stulecie-2011-645872/discussion/Prawda+a+fikcja+w+serialu+Wspania%C5%82e+stulecie,2606576?page=3> [dostęp: 25.01.2019]).

nohistorycznymi¹⁷. *Ws* jest zatem pozbawione konstytutywnej cechy serialu transzowego: widz nie oczekuje w napięciu na niewiadome węzłowe zwroty akcji w kolejnym sezonie, lecz przygotowuje się na ich pojawienie, by rozkoszować się nimi w spokoju ducha. Warto zaznaczyć, że kiedy serial pojawił się na polskich ekranach, na rodzimym rynku było dostępnych niewiele popularnych książek na temat dziejów dynastii osmańskiej i zaledwie kilka ogólnodostępnych w sieci artykułów, z których powszechnie korzystali fani, wymieniając się zawartymi w nich faktami. Obecnie takich publikacji pojawia się coraz więcej – dodatkowo są one przez fanów cyfryzowane i upowszechniane w internecie. W efekcie rosnącej popularności serialu i zwiększonego zapotrzebowania na dostęp do źródeł, zasób wiedzy użytkowników, którzy zapragnęliby zgłębić tę tematykę, znacznie się powiększył.

Jak wspomniałam, zarówno *Ws*, jak i inne seriale o melodramatyczno-rodzinnej fabule są potocznie uważane za adresowane do gospodyń domowych w średnim i starszym wieku, które – wydawać by się mogło – pozostają odporne na uroki, czy też są po prostu niezdolne do podejmowania współczesnych praktyk fanowskich. Jednak przynajmniej część polskiej publiczności *Ws* opanowała je bardzo szybko i w zaskakującym stopniu, czego jednym z przykładów może być właśnie zbudowanie przez nią sieciowej wspólnoty wiedzy o czasach Sulejmana Wspaniałego. Fakt ten może szczególnie zaskakiwać, gdyż dotyczy praktyk charakterystycznych dla przestrzeni internetu, takich jak tworzenie fanfikcji, czy wspomniany *fansubbing*, podczas gdy od stereotypowej wielbicielki kostiumowego serialu o miłości oczekuje się raczej cyfrowego wykluczenia, podobnie jak wspomnianego już braku wyrobionego gustu.

¹⁷ *-Hania*: „Nareszcie coś innego. Nigdy nie lubiłam historii, a jednak, jak ktoś wcześniej napisał zaczęłam czytać jak było naprawdę i co w tym czasie działo się u nas, jaki król panował czy braliśmy udział w wojnach które prowadziło państwo osmańskie. Fajne i oby tak dalej”, *-yyyyyyyyyyyyyyyyy*: „Taki film wzbudza zainteresowanie historią, tylko trzeba umieć wyłowić fikcję od prawdy, wspaniały film, który zdziała więcej, niż podręczniki sucho przedstawiające fakty, poszukajcie powiązań z naszą polską sytuacją z tego okresu, a zobaczycie, jakie to wszystko ciekawe” (<http://film.wp.pl/idGALLERY,15768,idPhoto,417435,title,Wspaniale-stulecie-fenomen-w-polskiej-telewizji-ktory-podbil-sercawidzow,galeria.html?ticaid=116b77> [dostęp: 25.01.2019]), *-Gulsonowa*: „Polecam wywiady i filmy z planu, gdzie jest mowa o tym, czym się inspirowano i są to pozostałości w dokumentacji, listy, zasłyszane opowieści, które są traktowane z przymrużeniem oka, jakieś mniej czy bardziej poważne wydarzenia, a reszta to serial. Widziałam cały serial, czytałam książkę i po prostu oba tytuły są o tych samych wydarzeniach, ale zupełnie inaczej [...]. Co nie znaczy, że nie warto przeczytać, by mieć większe rozeznanie o temacie przewodnim :)”. *-kolorowa*: „Może byłby ktoś w stanie polecić inną [książkę], dotyczącą faktów z serialu? Byłabym wdzięczna :)”, *-kamil78*: „Robert Mantran, *Życie codzienne. Tom 6. Stambuł w czasach Sulejmana Wspaniałego* Łątka Jerzy, *Sulejman II Wspaniały: Zdobywca - władca - reformator* Shaw Stanford J., *Historia Imperium Osmańskiego i Republiki Tureckiej. Tom 1. 1280-1808* Metin Kunt, Christine Woodhead, *Sulejman Wspaniały i jego czasy. Imperium osmańskie we wczesniej epoce nowożytnej*” (<http://www.filmweb.pl/serial/Wspania%C5%82e+stulecie-2011-645872/discussion/na+podstawie+ksi%C4%85%C5%BCki,2521173> [dostęp: 25.01.2019]).

Formalnie rzecz biorąc, inkryminowany serial istotnie jest dość nierówny. Rzucają się w oczy szczególnie niedopracowane sceny plenerowe, zwłaszcza batalistyczne. Nie ma ich jednak wiele, co notabene polscy fani uważają za zaletę odróżniającą *Ws* od widowiskowych, lecz zdefabularyzowanych tekstów zachodnich¹⁸. Tureccy producenci, nie posiadając żadnego doświadczenia w tworzeniu takich scen – co podkreślili w materiale *making-of Tajemniczy świat* – musieli zatrudnić w tym celu zagranicznych, w tym także polskich, specjalistów. Mimo to zamieniane tła i cyfrowo powielani statyści w dynamicznych ujęciach wypadają bardzo sztucznie, a wykorzystanie dronów nie poprawia sytuacji. Jednak serial nadrabia te braki z nawiązką za sprawą efektownej scenografii (zdecydowana większość scen ma charakter studyjny), wystawnymi kostiumami, przykuwającą uwagę muzyką, umiejętnym przeplataniem wątków dramatycznych i komediowych (tragiczna postać paszy *İbrahim Pargalı* biadającego w licznych monologach wewnętrznych nad swym wewnętrznym rozdarciem¹⁹, skontrastowana z farsowymi sylwetkami chciwych i łakomych dworskich eunuchów – *Güla Aği* i *Sümbüla Aği*), egzotycznymi detalami wizualnymi i obyczajowymi, wreszcie sprawnym, choć utrzymanym w obcej zachodniemu odbiorcy konwencji aktorstwem²⁰ i stylem prowadzenia narracji (zaskakująco dużo czasu ekranowego poświęcono na zaprezentowanie snów, wizji i przemyśleń bohaterów, a także... recytację poezji).

Wreszcie, co bodaj najciekawsze, *Ws* posiada tę samą fabularną cechę co wspomniany już i traktowany jako progresywny serial *Gra o tron*. Wyróżnia się mianowicie bezpardonowym uśmiercaniem bohaterów stanowiącym zaprzeczenie motywowanego komercyjnie zapętlenia *open-ended series*. W serialu *Ws* na oczach widza w brutalny sposób giną wszyscy pierwszoplanowi bohaterowie, w tym protagonistka, której długotrwała choroba i śmierć (poprzedzona zresztą zmianą aktorki) nie kończą jednak serialu. W jego finale władzę przejmuje jedyny ocalały z rodzinnej rzezi Selim – przedstawiony jako najmniej uzdolniony

¹⁸ -Rafał Drewnowski: „Uważam że to jest lepsze niż wszystko made in Hollywood bo «czy prawdziwej historii» a nie ciągłe efekty specjalne” (<http://naekranie.pl/aktualnosci/wspaniale-stulecie-wysoka-ogladalnosc-serialu-tvp1-842459>); „[W]idać, że w tworzenie tego dzieła zainwestowano dużo mądrze wydanych środków. W przeciwieństwie do kina zachodniego, nie poszły one na efekty specjalne. Wręcz przeciwnie, w *Wspaniałym stuleciu* jest ich jak na lekarstwo. Nie ma tu efektownych bitew, wybuchów czy innych „bajerów” [...]. Dzięki [...] intrygom i dość skomplikowanej fabule, twórcom serialu udało się stworzyć „produkt”, który przyciąga uwagę widza. W kinie zachodnim rzadko spotykamy tego typu standardy. Może właśnie dlatego warto obejrzeć *Wspaniałe stulecie*”, 28.09.2015 (<http://worldcentereddr.altervista.org/wordpress/?p=265>]dostęp: 25.01.2019]).

¹⁹ „Ja, Ibrahim, obcy w każdej stronie, świata wygnany z raju przez proroka każdej z religii, udręczony w swoim własnym piekle, zgnębiony przez własne sny” (<https://www.facebook.com/Wspania%C5%82e-stulecie-cytaty-1689144387993766/> [dostęp: 25.01.2019]).

²⁰ -ATun: „[T]u grają aktorzy, a nie jacyś ludzie z łapanki po supermarkecie...” (<http://forum.wirtualnemedial.pl/tvp1-pokaze-turecki-serial-wspaniale-stulecie-t81030.html> [dostęp: 25.01.2019]).

i najbardziej antypatyczny z synów Sulejmana – wspierany przez swą równie nie-sympatyczną żonę Nurbanu. Tym samym zło zostaje sownie nagrodzone, a widzowie zostają bez pocieszenia, z perspektywą nadciągającego upadku imperium.

Co więcej, w *Ws* nie ma jednoznacznie pozytywnych postaci. Niektóre wzbudzają w widzu sympatię, lecz zawsze jedynie chwilową. Wszystkie w toku akcji popełniają jakieś złe uczynki, za które zostają w sposób nieunikniony – i zgodny z muzułmańską koncepcją przeznaczenia, często zresztą wspomnianą na ekranie – ukarane. Jak zaś wskazują najnowsze badania, w przypadku seriali dramatycznych to właśnie awersja, nie zaś sympatia widzów w stosunku do bohaterów najbardziej podnosi oglądalność (Nagler, 2016). Hipotezę tę potwierdzałyby wypowiedzi fanów *Ws* dobrze streszczające stwierdzenie cytowanego już wykopowicza występującego pod pseudonimem *-NieznanyAleAmbitny*: „Lubie ten serial bo tam nie ma żadnego pozytywnego bohatera. Każdy ma coś pod paznokciami...” (Wykop.pl).

Na przykład postać Sulejmana radykalnie ewoluuje na oczach widza od sympatycznego, zrównoważonego, skromnego (choć stanowczego) młodego władcy, który przejmuje władzę nad imperium w pierwszym odcinku serialu, aż do schorowanego, zdziwaczałego i pogrążonego w depresji starego tyrana, paranoika i mordercy umierającego pod koniec serialu. Jak wspomniałam, w miarę oglądania kolejnych odcinków widza uderza kompletny brak bohaterów pozytywnych (zdarzają się wśród nich sympatyczni lub zabawni, lecz z czasem przestają się takimi jawić; na przykład pozornie pocieszny i lojalny eunuch *Sümbül okazuje się* chciwy, dwulicowy i zdolny do zabójstwa), a także duża rotacja postaci drugoplanowych (na przykład istotną dla intrygi bohaterką przez pewien czas była ochmistrzyni Nigar; kiedy jednak widz zdążył się do niej przywiązać, wdała się w zakazany romans i zginęła samobójczą śmiercią). Prawidłowość ta ma niekiedy związek z przemontowywaniem wersji eksportowej – właśnie tym spowodowane było między innymi nagłe zniknięcie z ekranu Izabelli Fortuny czy Gülşah. Fani poszukiwali w internecie informacji na temat ich dalszych losów i nie tylko szybko dowiedzieli się, że w oryginalnej tureckiej wersji obie zostały zabite, ale również mogli przekonać się o tym na własne oczy.

Warto również podkreślić, że w serialu pojawia się imponująca liczba zarówno męskich, jak i damskich *eye-candies*. Kamera z prawdziwą lubością studiuje piękne twarze w oprawie przepysznych strojów i biżuterii; zresztą jedynie twarze, bo ciała aktorów – poza oszczędnie prezentowanymi dekoltami – właściwie nie widać. Jest to kolejna egzotyczna cecha produkcji traktowana przez polskich fanów jako zaleta. Chwalą ją za zupełny brak rutynowego dla telewizji jakościowej wabienia widza na-

gością i erotyką²¹, które, jak się wydaje, w dobie darmowej w internecie pornografii całkowicie straciło już sens. Jest to zabieg odbierany jako nietypowy – tym bardziej, że zauważalny jest wpływ kostiumowych seriali jakościowych, a scenarzyści otwarcie przyznają się (na przykład w *making-of*) do inspiracji *Rzymem* (2005-2007), *Dynastią Tudorów* (2007-2010) i *Rodziną Borgia* (2011-2013). Strategia ta – widz zachodnich seriali kostiumowych może oceniać ją jako pruderyjną – nie oznacza jednak, że turecka produkcja jest pozbawiona erotyki; wręcz przeciwnie. Jest ona wyrażana nader obficie, tyle że egzotycznym, wysublimowanym i patetycznym językiem orientalnej poezji, robiącym ogromne wrażenie na przyzwyczajonych raczej do okazywania uczuć czynami polskich odbiorców, o czym świadczy fakt, że fani chętnie wymieniają się tego typu cytatami²², a nawet inspirują się nimi w prywatnej korespondencji miłosnej, utożsamiając się przy tym z bohaterami serialu²³.

Z uwagi na wykorzystanie wzorców zachodnich, omówiony powyżej historyczny wymiar fabuły i powiązaną z nim egzotykę detali narracja *Ws* – pozostając dla zachodniego widza w pełni zrozumiała – wywiera równocześnie wrażenie niezwykle odkrywczej i tym samym zachęca do opisanego wyżej poszukiwania ukrytych znaczeń kryjących się za kulisami spektaklu. W ten sposób ten pozornie płytki melodramat realizuje się dość nieoczekiwanie w praktykach odbiorczych jako Mittellovski *drillable text* (Mittell, b.d.w.), a pragnienie „dowiedzenia się więcej” determinuje działania jego internetowego fandumu. Warto zaznaczyć w tym miejscu, że egzotyka *Ws* może być odbierana przez polskiego widza jako względnie „oswojona”, ponieważ historia Polski bezpośrednio splatała się z osmańską. Jednym z pierwszych skojarzeń wizualnych rodzimej publiczności może być na przykład uderzające podobieństwo strojów – szczególnie męskich – do odzieży pojawiającej się w polskich produkcjach osadzo-

²¹ Jak pisze internetowa recenzentka: „Podobnie jak w *Grze o Tron* trudno wskazać na to, kto jest tu czarnym, a kto białym charakterem, przy czym, w przeciwieństwie do wszystkich produkcji HBO nie ma tu bardzo irytującego «szczucia cycem» i hektolitrów krwi. Chociaż mamy wiele par, wiele sypialni, wiele romansów, a o seksie nie tylko w celach prokreacyjnych mówi się dość często to nie musimy oglądać postaci w negliżu, a twórcy oszczędzili nam scen w stylu HBOwego soft pornu, który osobiście bardzo mnie drażni i wykorzystywany jest bardzo często jako wabik na bardziej pryszczatą widownię. Niby HBO zależy na maksymalnym realizmie, jednak dla mnie to raczej chęć zarobku za wszelką cenę. A jak fabuła nie jest wystarczająco zajmująca, to trzeba czymś widza przyciągnąć przed ekran. Szczęśliwie we *Wspaniałym stuleciu* szczucia cycem nie ma. W ogóle. Fabuła zaś broni się sama” (Poli Loli, 2015).

²² Na przykład fanpage *Wspaniałe stulecie – cytaty* („Hej miłości, zgadzam się żebyś przyszła, każdego dnia zabij mnie na swej piersi a potem obudź pocałunkiem. Nie szczędź mi łask i szczęścia, pal mnie słońcem, ukryj w świetle księżycy...”) (<https://www.facebook.com/Wspania%C5%82e-stulecie-cytaty-1689144387993766/> [dostęp: 25.01.2019]).

²³ *-Mustafa Kocham Cię – kamila*: „Kocham Cię jak poranna rosa kocha kwiaty, kocham Cię jak ptaki kochają słońce, kocham jak fale kochają podmuch wiatru, kocham Cię jak matka kocha swoje dziecko, kocham jak pamięć kocha twarz, kocham Cię jak stęskniony przyptływ kocha pełnię księżycy, jak aniołowie kochają ludzi czystego serca...” (http://www.serducho.pl/kocham_cie/mustafa-kochamcie-kamila.html [dostęp: 31.07.2016]).

nych w realiach od renesansu do XVIII wieku. Co więcej, w *Ws* pojawiają się nawet dosłowne akcenty polskie, takie jak wprowadzenie postaci Anny Jagiellonki rzekomo odwiedzającej dwór sułtański, Hieronima Łaskiego jako posła Rzeczypospolitej czy Jana Zygmunta Zapolyi, syna Izabeli Jagiellonki i wnuka Zygmunta Starego. Warto przy tym pamiętać, że przed trzydziestoma laty w Polsce popularny był rodzimy, nadal dobrze pamiętany i regularnie powtarzany serial opowiadający o tym samym okresie historycznym, a, co więcej, oparty o identyczny koncept fabularny. W bardzo podobny sposób przedstawiał on dzieje wzlotów i upadków ambitnej żeńskiej postaci historycznej, którą los skazał na egzystencję w niełatwych warunkach patriarchy, kiedy damska aktywność polityczna była źle widziana, a wszelkie wpływy kobiety zależały jedynie od jej związków z wpływowymi mężczyznami. Mam tu oczywiście na myśli dwunastoodcinkowy serial *Królowa Bona* (1980-1981, reż. Janusz Majewski) przedstawiający historię włoskiej księżniczki Bony Sforzy, podobnie jak *Hürrem*, przybývającej do obcej sobie kulturowo Polski i poślubiającej jej władcę, choć z pewnością nie będącej Kopciuszką. Można zatem zaryzykować hipotezę, że polscy widzowie być może polubili w *Ws* „tę piosenkę, którą już słyszeli”²⁴.

Analizując temat obcości i swojskości *Ws* na polskim gruncie, warto zwrócić uwagę, że równoległe do niego (od 9 listopada 2015) wyświetlano w TVP2 inny egzotyczny serial oparty o ten sam schemat fabularny – koreańską dramę *Cesarzowa Ki* (2013-2014), która jednak nie powtórzyła sukcesu tureckiego hitu²⁵. Wypowiedzi widzów sugerują, że stało się tak właśnie z powodu nadmiaru egzotyki, radykalnie obcego stylu narracji i braku punktu zaczepienia dla nieznanego tamtego kontekstu kulturowego polskiego widza²⁶. Warto przy okazji wspomnieć, że współczesne

²⁴ -xp: „[B]rawo Turcy - bardzo ciekawy, historyczny serial zrobiony z rozmachem i splendorem [...] przy tym z wątkami dziejowymi i osobowymi z naszego kraju Polski - teraz prosba aby nasza telewizja powtórzyła serial *Królowa Bona* bo to są mniej więcej ten same okresy dziejowe w historii” (<http://film.onet.pl/wiadomosci/wspaniale-stulecie-tajemniczy-swiat-kulisy-chorobysulejmana/4g4qss>); -stako.pl: „Serial *Królowa Bona* był całkiem niezły, ale [...] sagi rodu mostowiaków czy lubiczów zupełnie przyćmiły złoty wiek renesansu [...]. [N]asz Złoty Wiek i tureckie Wspaniałe Stulecie działały się przecież równoległe co daje jakąś większą sympatię do tureckiego serialu” (<http://www.filmweb.pl/serial/Wspania%C5%82e+stulecie-2011-645872/discussion/Pytanie+do+ogl%C4%85daj%C4%85cych+w+oryginalne,2522372> [dostęp: 25.01.2019]).

²⁵ -Ruby in Gold: „[D]laczego chłam z Turcji się przyjmuje a z Korei nie [...]? Moim zdaniem to tylko kwestia odpowiedniej reklamy i PR danego kręgu kulturowego. Być może autorzy ramówki tvp osobiscie [nie – przyp. aut.] lubia serialów koreańskich [...]” (<http://www.filmweb.pl/serial/Cesarzowa+Ki-2013-678038/discussion/To+ju%C5%BC+jest+koniec...,2769228> [dostęp: 25.01.2019]).

²⁶ -Klaudia 2251: „[P]ierwszy raz oglądałam dramę historyczną i napewno obejrze kolejne. Podobała mi się...na początku nawet bardzo:) Niestety potem do głosu doszła koreańska logika i serial został ostro spartaczony [...]. [P]o prawie roku oglądania dram non-stop zauważyłam, że w Korei występuje inny rodzaj logiki...zupełnie inny od naszego:) [...] jest to na tyle inna kultura, wychowanie i trdycje aby coś co u nich jest normalne u nas było niewytłumaczalne. I na odwrót” (<http://www.filmweb.pl/serial/Cesarzowa+Ki-2013-678038/discussion/7+10...wi%C4%99cej+nietety+da%C4%87+niesmog%C4%99+ chocia%C5%BC+bym+chcia%C5%82a,2699920> [dostęp: 25.01.2019]).

tureckie seriale, na przykład wspomniany wcześniej *Grzech Fatmagül*, również cieszą się znacznie mniejszym powodzeniem, co może mieć związek z faktem, że – w odróżnieniu od produkcji kostiumowych – wywołują w polskich widzach ewidentny szok kulturowy. Te same elementy obcej obyczajowości, takie jak na przykład skrajnie restrykcyjna wobec kobiet i permissywna wobec mężczyzn etyka seksualna, w przypadku *WS* usprawiedliwiana przez widzów stwierdzeniem „to były inne czasy”²⁷, zaprezentowane w kontekście współczesnym wzbudzają ich protest²⁸.

Niewątpliwie na zainteresowanie serialem – podobnie jak ongiś w przypadku *Niewolnicy Isaury* – ma wpływ efekt nowości. Kinematografia turecka przed *Ws* stanowiła w Polsce niszę zagospodarowywaną właściwie wyłącznie za sprawą nagradzanych na międzynarodowych festiwalach filmów artystycznych. Kontakt z turecką kulturą popularną Polacy natomiast generalnie nie mieli²⁹, aczkolwiek Turcja – jako jedna z ulubionych polskich destynacji wakacyjnych (geograficznie względnie bliska, niedroga, częściowo zeuropeizowana, co przejawia się na przykład obowiązywaniem ułatwiającego komunikację alfabetu łacińskiego, posiadająca wreszcie dobrze rozwiniętą infrastrukturę turystyczną³⁰) – wydaje się mocno zakorzeniona w światobrazie Polaków, choć różnica religijna musi być traktowana (zwłaszcza w obecnej sytuacji politycznej) jako bariera trudna do przekroczenia. Mimo to fenomen *Ws* generuje takie fanowskie deklaracje, jak ta złożona przez internautkę podpisaną jako *-buba*: „Nie oglądam zadnego serialu A ten OGLADAM z zainteresowaniem .W turcji bylam ale chyba pojade jeszcze raz !!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!” (Film.wp.pl). Zaznaczyć przy tym trzeba, że infiltracja obu kultur była od wieków wzajemna, co sprawiło, że Turcja – kraj zaliczany do stereotypowego „Orientu” – jest postrzegana na Zachodzie jako stosunkowo zdeegzotyzowana (zob. na przykład Goffmann, 2012; Akarlı, 2006; Aksan, Goffmann, 2007).

²⁷ *-aga160233*: „Wtedy były inne czasy. Teraz to my możemy oceniać źle Hurrem, ale wtedy ona nie miała wyjścia. W końcu zakochała się w Sulejmanie, więc musiała go zatrzymać przy sobie i zapewnić dobre życie dziecku” (<http://www.filmweb.pl/serial/Wspania%C5%82e+stulecie-2011-645872/discussion/G%C3%BClnihal+Hatun+i+Sulejman,2532248> [dostęp: 25.01.2019]).

²⁸ *-gość*: „Wogole co to za środowisko, dziewczynę zgwałcili a teraz wszyscy ich wytykają za to palcami. Facet ja rzucił bo wstyd, ja pierdole i takie rzeczy w 21 wieku. Ciemnogród większy niż w PL” (http://f.kafeteria.pl/temat/f23/grzech-fatmagul-p_6513387 [dostęp: 25.01.2019]).

²⁹ „Nie przypominam sobie, abym kiedykolwiek wcześniej oglądała jakiś film lub serial produkcji tureckiej. Zaczęło się od *Wspaniałego stulecia*, które najpierw oglądałam fragmentami i to od przypadku do przypadku. Dopiero po pewnym czasie, gdy zorientowałam się, że to jest serial, zaczęłam oglądać regularnie” (Turcy i siatkarze dezorganizują mi dzień, 2015).

³⁰ Mimo politycznych zawirowań w tym regionie Turcja w 2015 roku pozostała wiceliderem popularności wśród polskich destynacji wakacyjnych (ponad 16% turystów), stając się najważniejszym alternatywnym kierunkiem dla turystów, którzy zrezygnowali w tym czasie z Tunezji i Egiptu (Kałucki, 2016).

Mówiąc o „tureckości” *Ws*, należy zwrócić uwagę, że serial ten funkcjonował oryginalnie jako część tureckiej polityki historycznej, generując dość kontrowersyjne zjawisko „ottomanalgi”, szeroko dyskutowane również poza granicami państwa (Carney, 2014). W krajach arabskich i Indonezji serial bywał oskarżany zarówno o orientalizm, jak i szerzenie tureckiego imperializmu, natomiast polscy odbiorcy zarzucali mu „islamistyczną propagandę” (zob. Widhiyoga, 2015). Już w 2012 roku Turcy wyprodukowali na fali „ottomanalgi” najdroższy film w historii swojej kinematografii – eposowy, pełnometrażowy *Fetih 1453* (reż. Faruk Aksoy) opowiadający o zdobyciu chrześcijańskiego Konstantynopola przez muzułmanów i, podobnie jak *Ws*, mieszający wątki historyczne z fikcyjnymi. Powstało także wiele programów telewizyjnych o podobnej tematyce – nie zdobyły one jednak większego powodzenia, a *Ws* pozostaje pod względem oglądalności niedoścignione. Josh Carney sugeruje, że stało się tak wskutek specyficznej postawy scenarzystów serialu starających się maksymalnie wyeksponować ludzkie (co bynajmniej nie znaczy „pozytywne”) cechy historycznych postaci, w czym pomagały wspomniane wyżej długie sekwencje introspekcyjne wykorzystywane w funkcji wyjaśnienia historycznego. Podobne zabiegi generują zaangażowanie widza, podczas gdy serial historyczny, którego bohaterowie są wystylizowani na postaci pomnikowe, nie jest w stanie go wywołać (Carney, 2014, s. 2). Nie oznacza to wcale, że zawarte w produkcji przesłanie gloryfikujące osmański imperializm stało się nieczytelne dla widza, w tym również polskiego. O prawdziwości obu tych twierdzeń może świadczyć następująca wymiana zdań:

- Doktor: „Te tureckie seriale, to podprogowe propagowanie islamu w naszej polsce ludowej”
- bolo22: „Sultanka hurrem była polką kmiecie!!!” (*TVPI przesuwająca emisję kontynuacji Wspaniałego stulecia*, 2016)

Na internetową aktywność „Stuleciaków” niewątpliwie wpływ ma fakt, że producenci – oprócz zrealizowania materiałów zakulisowych – zadbali o odpowiednią ilość materiałów promocyjnych, które fani mogą kolekcjonować, dzielić się nimi na fanpage’ach, blogach i serwisach Q&A oraz wykonywać na ich bazie różnorodne kolaże (szczególnie tak zwane dedyki, czyli zdjęcia z dedykacjami dla użytkowników; wykonują je zwyczajowo administratorki fanpage’u jako nagrody w konkursach lub w ramach przeprosin za opuszczanie się w obowiązkach³¹). Zdjęcia te, statycznie skomponowane, eksponują przede wszystkim cechy, którymi serial oczarował światową widownię, czyli dekoracyjną scenografię, przebo-

³¹ Na przykład na fanpage’u *Hurrem najwspanialszą sultanką*.

gate kostiumy i urodę aktorów. Z sukcesu *Ws* korzysta również niezliczona ilość drobnych biznesmenów oferujący fanom – przede wszystkim w sklepach internetowych – produkowane samodzielnie kubki, poduszki, koszulki i płócienne torby ozdobione fotosami³². Tagiem „Wspaniałe stulecie” oznaczane są również przepisy oraz aukcje kulinarne z tureckimi – lub pseudotureckimi – specjałami³³, zaś prawdziwym przebojem stały się repliki biżuterii prezentowanej w serialu, reklamowane wyżej wspomnianymi zdjęciami promocyjnymi i kadrami z *Ws*:

SREBRNY PIERŚCIEŃ HIREM (HURREM) SZMARAGD, CYRKONIE. RĘKODZIEŁO PROSTO ZE STAMBUŁU PAŁACU TOPKAPI. Pierścień ten był symbolem wielkiej miłości Sułtana Sulejmana do małżonki Sułtanki Hirem. Identyczny model został użyty do charakteryzacji Sułtanki Hirem w serialu „WSPANIAŁE STULECIE”. W stylu ottomańskim. SREBRO o cechach, nabita próba 925, lekko pozłacany (ale nie złotem), stylizowany na stary. Będziesz wyglądała w nich zachwycająco pięknie! (Ottomania.pl).

Juz za kilka dni wszyscy fani serialu *Wspaniałe Stulecie* będą mogli oglądać jego kontynuację- 25 kwietnia na anteny TVP wchodzi serial *Wspaniałe Stulecie -Kosem*. Oprócz Orientalnych komnat Saraju , przepięknych strojów oraz ottomańskiej biżuterii będziemy mogli zobaczyć również oryginalne akcesoria użytku codziennego . Nie jeden serialowy fan chciałby włożyć na swój palec pierścień jakie nosiły prawdziwe Sultanki , albo tak jak Sułtanka Kosem napić się tureckiej kawy z filiżanki z tamtego okresu. Nasz turecki sklep może spełnić te marzenia :) Propozycja na dziś sa zestawy do kawy po turecku i tygielki do kawy jakie Widzieliscie lub za kilka dni Zobaczycie Państwo w Serialu *Wspaniałe Stulecie Kosem* (*Wspaniałe Stulecie Kosem – Sklep internetowy*).

Rozkwit i konsumpcyjne apetyty fanowskiej wspólnoty wiedzy odnotowały również biura podróży:

Schyłek Osmańskiego Imperium, odmalowany w rewelacyjnym, tureckim serialu *Wspaniałe Stulecie*, zachęca do odwiedzenia magicznego Stambułu. Nie ma co zwlekać - stać Cię na tygodniową wycieczkę, podczas której zobaczysz miejsca, widziane na ekranie! (GooDealla.pl).

³² „Po cichu liczyłam na koszulkę do spania z Bali Beyem”; „Jest poszewka na której można przytulić się do Bali Beja”; „Bo kto by chciał poszewkę z Rustemem :p?”; „A byście się zdziwiły, ile jest chętnych. A ja pierwsza” (*Wspaniałe Stulecie - sklep internetowy*).

³³ „Lokum różane tureckie z serialu *Wspaniałe Stulecie*. Poczuj się jak w orienocie! Lokum było znane już na dworze sułtana Sulejmana, przekonaj się sam czym zajadała się serialowa Hürrem [...]. Wyprodukowane w Belgii” (*Allegro.pl*).

Śladami Hurrem i Sulejmana! 4-dniowa wycieczka po magicznym Stambule. Zobacz go oczami bohaterów *Wspaniałego Stulecia*. Odwiedź ich pałace i parki [...]. Odkryjemy dla Państwa tajniki islamu zasiadając na miękkich dywanach Błękitnego Meczetu, prezentacja modlitwy muzułmańskiej, różańca i najważniejszych części meczetu. Niewątpliwie największe bogactwo kryje w sobie tutejszy skarbiec, wypełniony osmańskimi klejnotami w tym wykonywanymi przez samego Sulejmana [...]. Zwiedzimy również kuchnie, gdzie przygotowywano posiłki dla podwładnych sułtana a także pomieszczenia Haremu, do którego jako 15-letnia dziewczyna dostała się Hurem. Spacer po sułtańskim Parku Gulhane, który tak często ukazywany jest w filmie, altana Sulejmana *Wspaniałego*, panoramiczny widok na cieśninę Bosfor (Mastertur.eu; Metintour.pl).

Zostały one również włączone w nurt *edutainment*, dyskretnie maskujący ukłony w stronę fanów popularnego wschodniego serialu za pomocą odniesień do tradycji zachodnich klasyków sztuki:

Dürer, Memling, Tycjan, Tintoretto, Veronese. Dzieła tych wspaniałych i cieszących się popularnością wśród publiczności artystów będzie można oglądać w Krakowie od 26 czerwca do 27 września 2015 r. za sprawą niezwyklej wystawy *Ottomania. Osmański Orient w sztuce renesansu* [...]. Przygotowywana wystawa ma na celu pokazanie zróżnicowanego wizerunku Turcji osmańskiej i Turków w sztuce Włoch, Niemiec, Niderlandów, Polski i Węgier [...]. Obok malarstwa i grafiki zaprezentowane zostanie także rzemiosło artystyczne, w tym kilka unikatowych obiektów, np. królewska zbroja Stefana Batorego ze zbiorów cesarskich w Ambras czy podarunki dyplomatyczne Sulejmana *Wspaniałego* dla króla Hiszpanii cesarza rzymskiego Karola V (Ottomania.mnk.pl).

Wśród polskich stron internetowych mekką ogromnego fandomu *Ws jest Facebook*. W połowie 2016 roku na tym największym portalu społecznościowym funkcjonowało przeszło 250 stron mających w nazwie zwrot „*Wspaniałe Stulecie*” (w tym jeden o nazwie *Wspaniałe stulecie kręci mnie bardziej niż żelki*), choć na niektórych z nich wszelka aktywność ustała wraz z zakończeniem emisji (na przykład na fanpage’u *Wspaniałe stulecie – Nasze Stuleciaki* ostatni wpis pochodzi z marca 2016 roku). Fani aktywni są również na Instagramie (50 kont z *Ws* w nazwie i przeszło 9 000 hashtagów wykorzystujących polski tytuł serialu; dla porównania angielskiego tytułu użyto przeszło 56 000 razy), Ask.fm (18) i blogach (16), nie licząc innych, których autorzy poświęcali serialowi

notki (zwłaszcza na blogach podróżniczych i dotyczących życia w Turcji³⁴). Jednak to Facebook oferuje fanom najwięcej możliwości kreatywnego działania. Umożliwia wklejanie linków do filmów, załączanie skanów książek, a także uprawianie – na czacie lub na tablicy – różnego rodzaju zabaw w stylu RPG. W roku 2016 do najpopularniejszych należały: „Klasa” („Zad.1. Napisz kto gra Hurrem, bajazyda, sulejmana, selima i nurbanu w serialu”), „Do jakiego sklepu pójdzie Mihrimah?”, „Kto z bohaterów dostanie więcej lajków?”, a także – nieco zaskakująca – „Zabawa w harem”:

- *adminka*: Siemka robię HAREM na czacie ;)

Potrzebuję:

Sułtana Sulejmana (Zajęte)

Księcia Selima (Zajęte)

Księcia Bajazyda

Sułtanki Hurrem (Zajęte)

Sułtanki Nurbanu (Zajęte)

Sułtanki Mihrimah (Zajęte) (...)

sług (3)

- *Daria Jarosz*: a moge byc nałożnicą?

- *adminka*: Nie potrzebuje nałożnicy. Może chcesz zostać Bajazydem?

- *Daria Jarosz*: Ok.

- *adminka*: Iza Winiarska Przybywasz do haremu. Uczysz się języka i tradycji. Wszyscy mogą na tobie polegać. Jedna z nałożnic chce się dostać do alkowy księcia ale nie z miłości tylko dla władzy. Co jej radzisz?

- *Iza Winiarska*: Radze jej zeby tego nie robila bo poniesie tego konsekwencje i nie udzwignie tego ciezaru. Wladze maja tylko osoby spelnione i szczesliwe. Bo bez milosci nie ma wladzy. Podaje jej przyklad. Ze nawet jak zdobedzie wladze bedzie chciala czegos wiecej.... milosci wtedy wda sie w romans a pozniej wyjdzie to na jaw i uznaja to za zdrade i ja zabija. Wiec czy wladza jest cenniejsza niz zycie ? (*Najwspanialsza sułtanki Hurrem*)

³⁴ Na przykład *Rodzynki Sultańskie* poświęciły Ws kilka wpisów, a także reklamowały koszulki z serialowymi motywami (Rodzynkisultanskie.blog.pl, 2015).

Wielbiciele serialu tworzą również fanfikcje (w serwisie Wattpad znajduje się obecnie 24 200 opowieści otagowanych w ten sposób³⁵) i tworzą fanarty; próbują także zabaw w stylu *cosplay*³⁶. Godną odnotowania jest wreszcie duża aktywność na wspomnianym już polu fansubbingu, wymagająca nie tylko wiedzy technicznej przekraczającej umiejętności przeciętnego użytkownika, ale także odpowiednich kwalifikacji lingwistycznych. W 2016 i 2017 roku najbardziej aktywna na tym polu była facebookowa zamknięta grupa *Kosem Wspaniałe Stulecie Polska*, licząca niemal 20 000 członków i zawierająca polskie przekłady nie tylko kolejnych odcinków tytułowego serialu, ale również innych produkcji tureckich. Na przykład 30 lipca 2016 administratorki rozpoczęły YouTube'ową „emisję” polskiej wersji miniserialu z 2012 roku *Esir Sultan* („Sułtan niewolnik” – tłum. aut.), opowiadającego o losach osiemnastowiecznego władcy *Abdülhamida I*. Pierwszy odcinek osiągnął w ciągu doby niemal 4 000 odsłon. W ten sposób fani *Ws* zdołali stworzyć nieformalny kanał telewizyjny, dostarczający wielbicielom kostiumowej „tureczyny”, których apetyt najwyraźniej wzrósł w miarę konsumpcji pożądanych przez nich treści w tempie, z jakim żadna instytucjonalna telewizja nie jest w stanie konkurować. Oto dowodzący prawdziwości tego stwierdzenia własny opis aktywności grupy:

Nasza grupa powstała pod koniec 2015 roku kiedy rozpoczynała się emisja *Kosem* w tureckiej telewizji [...]. Wszystkie odcinki zostały przetłumaczone przez nas w kilka dni po premierze i wstawione na grupę. W kwietniu 2016 roku TVP zdecydowała zakupić serial i wyemitować go polskim fanom [...]. Niestety odcinki wykupione przez TVP to skrócona wersja serialu w której brakuje wielu istotnych scen ale które możecie zobaczyć w naszych odcinkach tłumaczonych z oryginału [...]. Ze względu na kosmiczną ilość członków i Waszą kosmiczną aktywność opcja dodawania postów przez członków grupy została wyłączona [...]. Odcinki z tłumaczeniem zwykle udostępniamy 2-3 dni po premierze w Turcji. Czas tłumaczenia zależy od długości odcinka, ilości dialogów i oczywiście od naszego wolnego czasu. Po drodze mogą zdarzyć się problemy podczas scalania

³⁵ Na przykład: „Nadia to nastolatka, która od dziecka siedzi na wózku inwalidzkim. Nigdy nie miała dobrych kontaktów ze starszą siostrą, Nikolą. Gimnazjalistka przy każdej kłótni wypomina jej błąd, który popełniła zostawiając ją na ulicy. Życie dziewczyny zmienia się wraz z poznaniem Tomka, licealisty z tej samej szkoły. Nie było jej dane długo nacieszyć się miłością - spada ze schodów i... Cofa się do czasów panowania Suleymana Wielkiego” (*Inna historia – „Wspaniałe stulecie”*).

³⁶ „Ponad rok temu w mojej głowie zrodził się pomysł stworzenia projektu na wzór *Wspaniałego stulecia* [...]. Moje marzenie - wcielić się w rolę jednej z sułtanek i móc zagrać w tureckiej produkcji. Aktualnie uczę się tureckiego [...]. Znalazłam profesjonalne osoby, które zajmą się uszyciem całego stroju, stworzą koronę i biżuterię. Odkładam sumiennie pieniądze na ten cel, ale potrzebuję wsparcia - osmańskie piękno trochę kosztuje [...]. W planach mamy nakręcić kilka scen z monologami, charakterystycznych dla *WS*. Do tego promocyjna sesja zdjęciowa” (*Zrzutka.pl*).

napisów bądź wgrywania na serwer, więc nie jesteśmy w stanie dokładnie określić godziny i dnia udostępnienia. Dlatego też prosimy o cierpliwość i wyrozumiałość. Co czwartek (gdy są odcinki w tureckiej telewizji) spotykamy się na LIVE około godz. 20.00. W poście, który wstawiamy zwykle około południa podajemy linki, gdzie można oglądać odcinek na żywo (oczywiście w języku tureckim) (*Kosem Wspaniałe Stulecie Polska*).

Nieprzebrane (niczym zasoby biżuterii sułtanki *Hürrem*) bogactwo śladów fanowskich praktyk w internecie świadczy o tym, że to właśnie tureckie *Wspaniałe stulecie* nie zaś zachodnie seriale jakościowe odpowiadają za umasowienie ich w Polsce. Co więcej, to właśnie fenomen tego serialu nauczył wiele osób nieznanymi im wcześniej sposobów korzystania z Sieci³⁷. Skala tej odbiorczej aktywności pozwala przypuszczać, że obraz orientalnego haremu trwale zakorzenił się wyobraźni Polaków i po kolejnych trzydziestu latach będzie wspominany jako duchologiczny symbol lat -nastych XXI wieku, podobnie jak brazylijska plantacja z *Niewolnicy Isaury* stała się emblematyczna dla lat osiemdziesiątych wieku XX. Obecnie porwana sukcesem tureckiego przeboju Telewizja Polska planuje produkcję rodzimej telenoweli historyczno-kostiumowej pod roboczym, a nieprzypadkowym, tytułem *Złoty wiek*, ewidentnie wzorowanej na *Ws (Polska odpowiedź na „Wspaniałe stulecie”? TVP szykuje trzy nowe seriale, 2016)*³⁸. Niezależnie jednak od tego, co wyniknie z tych planów, setki tysięcy Polaków jeszcze długo podpisywać się będą pod wyzwaniem internautki *-Lifestyle And Beauty*: „Mi ciągle śni się że jestem... w haremie sułtana Sulejmana” (*Króliczek-doświadczalny.pl, 2015*).

Bibliografia

Akarli, E. D. (2006). *The Tangled End of an Empire: Ottoman Encounters with the West and Problems of Westernization – an Overview*. „Comparative Studies of South Asia, Africa, and the Middle East”, no. 26: 3.

Allegro.pl. <http://allegro.pl/lokum-rozane-z-serialu-wspaniale-stulecie-i6326134476.html> (dostęp: 31.07.2016).

Araújo, A.L. (2012). *Public Memory of Slavery in Brazil*, [w:] D. Hamilton, K. Hodgson, J. Quirk (red.), *Memory and Identity: National Representations and Global Legacies*. London: Pickering & Chatto.

Carney J. (2014). *Re-creating History and Recreating Publics: The Success and Failure of Recent Ottoman Costume Dramas in Turkish Media*. „European Journal of Turkish Studies”, nr 19, Part I – „Heritage Production in Turkey. Actors, Issues, and Scales”. Film.onet.pl. *-aldona*. <http://film.onet.pl/forum/wspaniale-stulecie-ktora-postacia-z-serialu-je->

³⁷ *-Babcia Pauliny*: „Nie mam polskich napisów proszę o pomoc”; *-Danuta Diana Ochmann*: „Sa no co Wy dziewczyny. Prawy rog prostokąt klik pojawi się pod czerwoną kreską oznacza że tłumaczenie włączone” (<https://www.facebook.com/groups/429120607290323/?fref=ts> [dostęp: 31.07.2016]).

³⁸ Ostatecznie planowana produkcja pojawiła się na ekranach w 2018 roku jako *Korona Królów*.

stes,1758692,8,czytaj-popularne.html (dostęp: 25.01.2019). ~Korgan. <http://film.onet.pl/forum/wspaniale-stulecie-sultanka-ksem-z-duzo-nizsza-ogl,0,2789515,217045427,czytaj.html> (dostęp: 25.01.2019).

Film.wp.pl. <http://film.wp.pl/idGallery,15768,idPhoto,417435,title,Wspaniale-stulecie-fenomen-w-polskiej-telewizji-ktory-podbil-serca-widzow,galeria.html?ticaid=11775f> (dostęp: 25.01.2019).

Goodealla.pl. <https://www.goodealla.pl/promocja/online/856396/skarby-turcji-7-dnio-wa-wycieczka-do-stambulu-sladami-serialu-wspaniale-stulecie-w-cenie-przejazd-w-2-strony-noclegi-i-wyzywienie-w-hotelach-oraz-opieka-licencjonowanego-pilota> (dostęp: 31.07.2016).

Goffman, D. (2012). *The Ottoman Empire and Early Modern Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hurrem najwspanialszą sultanką. <https://www.facebook.com/Hurrem-najwspanialsz%C4%85-su%C5%82tank%C4%85-1640840986149950/?fref=ts> (dostęp: 31.07.2016).

Inna historia – „Wspaniałe stulecie”. <https://www.wattpad.com/story/78531117-inna-historia-wspania%C5%82e-stulecie> (dostęp: 31.07.2016).

Kaplan, M. (2016). *From Telenovelas to Turkish Dramas: Why Turkey's Turkey's Soap Operas Are Captivating Latin America*. <http://www.ibtimes.com/telenovelas-turkish-dramas-why-turkeys-soap-operas-are-captivating-latin-america-2296321> (dostęp: 25.01.2019).

Kałucki, J. (2016). *Raport Podróżnika 2016*. <http://www.travelplanet.pl/blog/raport-podroznika/> (dostęp: 31.07.2016).

Kosem Wspaniałe Stulecie Polska. <https://www.facebook.com/groups/429120607290323/?fref=ts> (dostęp: 31.07.2016).

Króliczekpoświadczalny.pl. <http://www.kroliczekdoswiadczalny.pl/2015/07/powtarzajace-sie-sny-kiedy-znowu-sni.html> (dostęp: 25.01.2019).

Kruszewska, K. (2014). *Świetna oglądalność serialu „Wspaniałe stulecie”*. <http://www.telemagazyn.pl/artykuly/swietna-ogladalnosc-serialu-wspaniale-stulecie-34972.html> (dostęp: 25.01.2019).

Kurdupski, M. (2015). *Wspaniałe stulecie najchętniej oglądanym serialem zagranicznym w Polsce*. <http://www.wirtualnemedi.pl/artykul/wspaniale-stulecie-najchetniej-ogladanym-serialem-zagranicznym-w-polsce> (dostęp: 31.07.2016).

Kurdupski, M. (2016). *„Wiadomości” straciły 750 tys. widzów, a „Fakty” zyskały 120 tys. Dziennik TVN nowym liderem*. <http://www.wirtualnemedi.pl/artykul/wiadomosci-stracily-750-tys-widzow-a-fakty-zyskaly-120-tys-dziennik-tvn-nowym-liderem> (dostęp: 25.01.2019).

lb (2016). *TVP1 ratuje „Wiadomości”: zamienia miejscami „Wspaniałe stulecie” i „Świat się kręci”*. <http://www.wirtualnemedi.pl/artykul/tvp1-ratuje-wiadomosci-zamienia-miejscami-wspaniale-stulecie-i-swiat-sie-kreci> (dostęp: 25.01.2019).

Mastertur.eu. <http://www.mastertur.eu/istambul-sladami-filmu-wspaniale-stulecie> (dostęp: 31.07.2016).

Metintour.pl. <http://metintour.pl/product/stambul-na-weekend/> (dostęp: 31.07.2016).

mk (2015). *„Wspaniałe stulecie” hitem TVP1. Turecki serial ogląda coraz więcej widzów*. <https://www.wirtualnemedi.pl/artykul/wspaniale-stulecie-hitem-tvp1-turecki-serial-o->

glada-coraz-wiecej-widzow (dostęp: 25.01.2019).Mittell, J. (b.d.w.). *Forensic Fandom and the Drillable Text*. <http://spreadablemedia.org/essays/mittell/#.V5u8SRio4Y0> (dostęp: 31.07.2016).

Nagler, A. (2016). *I Hate, Therefore I Watch – Using Emotions To Predict The Next Episode's Viewership*. <http://tvrev.com/hate-therefore-watch-using-emotions-predict-next-episodes-viewership/#.V59JFBIo4Y0> (dostęp: 1.08.2016).

Najwspanialsza sultanka Hurrem. https://www.facebook.com/1415183998790920/photos/a.1415186498790670.1073741827.1415183998790920/1507509532891699/?type=3&comment_tracking=%7B%22tn%22%3A%22O%22%7D (dostęp: 31.07.2016).

Ottomania.mnk.pl. <http://www.ottomania.mnk.pl/wystawa.html> (dostęp: 25.01.2019).

Ottomania.pl. <http://www.ottomania.pl/sklep/bizuteria/pierscien-hurrem-2/> (dostęp: 25.01.2019).

Poli Loli (2015). <http://poli-loli.blogspot.com/2015/02/wspaniae-stulecie.html> (dostęp: 25.01.2019).

Polska odpowiedź na Wspaniałe stulecie? TVP szykuje trzy nowe serie (2016). http://film.wp.pl/id,157391,title,Polska-odpowiedz-na-Wspaniale-stulecie-TVP-szykuje-trzy-nowe-seriale,wiadomosc.html?ticaid=117761&_tictsn=3 (dostęp: 25.01.2019).

ps/mk (2016). *Ponad 23 mln widzów w USA i 110 tys. w Polsce szóstego sezonu „Gry o tron”*. *Przychylnie recenzje*. <http://www.wirtualnemedial.pl/artykul/ponad-23-mln-widzow-w-usa-i-110-tys-w-polsce-szostego-sezonu-gry-o-tron-przychylnie-recenzje> (dostęp: 25.01.2019).

Rodzinkisultanskie.blog.pl (2015). <http://rodzinkisultanskie.blog.pl/2015/03/wspaniale-stulecie/> (dostęp: 31.07.2016).

Turcy i siatkarze dezorganizują mi dzień (2015). „Samo życie Anny”, 19 września. <http://samo-zycie-anny.blog.onet.pl/2015/09/19/turcy-i-siatkarze-dezorganizuja-mi-dzien/> (dostęp: 31.07.2016).

Sikorska, K. (2018). *„Kobiece” gatunki telewizyjne. Geneza i kulturowe przeobrażenia*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu M. Kopernika.

Szumer, M. (2016). Grzech Fatmagul. *Serial, który zmienił kobiety nie tylko w Turcji*, <http://wyborcza.pl/1,90535,20022567,grzech-fatmagul-serial-ktory-zmienil-kobiety-nie-tylko-w-turcji.html> (dostęp: 31.07.2016).

Telenowele.forum.pl. <http://www.telenowele.fora.pl/forum-telenowel,1/moja-przygoda-z-telenowelami,18269.html>. (dostęp: 25.01.2019).

Turkey World's Second Highest TV Series Exporter After US (2014). <http://www.hurriyet-dailynews.com/turkey-worlds-second-highest-tv-series-exporter-after-us.aspx?pageID=238&nID=73478&NewsCatID=345> (dostęp: 25.01.2019).

The Early Modern Ottomans: Remapping the Empire. (2007). Aksan V., D. Goffman (red.). Cambridge: Cambridge University Press.

TVPI przesuwa emisję kontynuacji „Wspaniałego stulecia” - Flesz filmowy (2016). <http://film.onet.pl/tvp1-przesuwa-emisje-kontynuacji-wspanialego-stulecia-flesz-filmowy/nfszw> (dostęp: 25.01.2019).

Wajda, K. (2014). „Niewolnica Isaura” *podbiła serca Polaków z PRL-u*. <http://historia.focus.pl/swiat/niewolnica-isaura-podbila-serca-polakow-z-prl-u-1541> (dostęp: 31.07.2016).

Węglowski, A. (2012). *Sultanka Roksolana: najpotężniejsza kobieta imperium osmańskiego*. <http://historia.focus.pl/swiat/sultanka-roksolana-najpoteczniejsza-kobieta-imperium-osmanskiego-1120> (dostęp: 25.01.2019).

Wheatley, H. (2015). *Game of Thrones*, [w:] G. Creeber (red.), *The Television Genre Book. 3rd Edition*. London: Palgrave-Macmillan.

Widhiyoga, G. (2015). *The Quest for Islamic Leadership: Indonesian Muslims' Reaction to Magnificent Century*, "Oxford Islamic Studies Online", za: http://www.oxfordislamicstudies.com/Public/focus/essay1009_quest_for_islamic_leadership_in_indonesia.html (dostęp: 29.01.2019).

Wspaniałe Stulecie Kosem – Sklep internetowy. https://www.facebook.com/Wspaniale-Stulecie-Kosem-Sklep-internetowy-1585291841795634/?ref=br_rs (dostęp: 31.07.2016).

Wspaniałe Stulecie - sklep internetowy, https://m.facebook.com/comment/replies/?ctoken=410374372490891_411623382365990&p=-3&count=10&pc=1&pgdir=2&ft_ent_identifier=410374372490891&gfid=AQBtoYhC6_LQy—t (dostęp: 31.07.2016).

Wspaniałe stulecie: Sultanka Kosem jednak w wakacje! Fani przekonali TVP (2016). http://www.eska.pl/cinema/news/36471/wspaniale_stulecie_sultanka_kosem_jednak_w_wakacje_fani_przekonali_tvp (dostęp: 25.01.2019).

Wykop.pl. *-extralion*. <http://www.wykop.pl/tag/wspanialestulecie/> (dostęp: 25.01.2019). *-NieznanyAleAmbitny* [1]. <http://www.wykop.pl/wpis/11452588/u-was-w-domu-tez-ktos-oglada-ten-serial-przypomina/> (dostęp: 25.01.2019). *-NieznanyAleAmbitny* [2]. <http://www.wykop.pl/tag/wspanialestulecie/archiwum/2015-04/> (dostęp: 25.01.2019).

Zrzutka.pl. <https://zrzutka.pl/j7rg45> (dostęp: 25.01.2019).

“I greet Fans and Sultanas”. Internet practices of the Polish fandom of the television series *Magnificent Century*

The article discusses fan practices of Polish viewers of the Turkish TV series *Magnificent Century* (Muhteşem Yüzyıl, *Wspaniałe stulecie*). Using this example, the author analyzes the issue of cultural incorporation, recontextualization and reinterpretation of foreign narrative conventions. The article also describes how people digitally excluded join the fandom and get 'infected' by the need for 'drilling' down into their favorite text. As a result, they acquire new technological skills and build online knowledge communities described by Henry Jenkins.

Słowa kluczowe: *Wspaniałe stulecie*, *Muhteşem Yüzyıl*, *Magnificent Century*, badania odbioru, praktyki fanowskie, fan studies

Keywords: *Magnificent Century*, *Muhteşem Yüzyıl*, reception studies, fan practices, fan studies